

SHAXSNI KASB-HUNARGA YO'NALTIRISHIDA O'Z – O'ZINI ANGLASH

Yuldasheva Nafisaxon Kabilovna

ADU umumiy psixologiya kafedrasida katta o'qituvchisi

Azimjonov Shoxruxbek

Pedagogika va psixologiya yo'nalishi talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltirish o'z – o'zini anglashning ijtimoiy-psixologik hususiyatlari, muhim jihatlari, omillari haqida atroflicha yoritilgan.

Kalit so'zlar: O'smir, kasb, hunar, psixika, o'z – o'zini anglash

Shaxs kasbiy shakllanishining maxsulligi va anglay olishining muhim omili uning kasbiy mehnatda ma'no topishidadir, o'z kasbiy hayotini loyihalashtirish, mas'uliyat bilan kasb mutaxassislik va ish joyini tanlash borasida qaror qabul qilishdadir. Albatta, bu muhim kasbiy muammolar shaxs oldida butun hayoti davomida paydo bulaveradi. Shaxs esa doimo o'zgarib rivojlanib turadi. Demak, uning rivojlanishini turli bosqichlarida kasbiy anglash muammolari turlicha hal etiladi. Kasblar olamida o'z rasbini tugri tanlash, o'z ijtimoiy kasbiy rolini kasbiy mehnatga jamoaga va o'ziga bo'lgan munosabatini anglay olishi inson xayotining muhim komponentlari bo'lib qoladi. Gohida kishi kasbdan uzoqlashib, undan og'irlik seza boshlaydi unda o'z kasbiy holatidan qoniqmaslik xissi paydo bo'ladi. Shuningdek, insonlarda majburiy xolatda kasb (mutaxassislik)ni va ish joyini almashtirish hollari gohida uchrab turadi.

Ta'kidlash mumkinki, shaxs oldida doimo undan kasbga bo'lgan munosabatni aniqlash, gohida o'z kasbiy yutuqlarini tahlil etish, kasb tanlovi yoki uni almashtirish qarorini qabul qilish, karerani aniqlash va korreksiyalash boshqa kasbga xos bo'lgan masalalarni hal etishni talab etadi. Kasbshunoslikda barcha bu muammolar kompleksi kasbiy aniqlanish deb tushuniladi. Tabiiyki, bunday murakkab psixologik xodisa psixologiya fanida yagona to'g'ri ta'rifga ega bo'lishi mumkin emas. Shaxsda kasbiy shakllanish konsepsiyasini tadqiqotchi psixologlar tomonidan turlicha tushuntirib berilgan.

A.Maslou konsepsiyasi bo'yicha, inson takomillashib borishiga, o'zini namoyon etishiga bo'lgan intilishi aks etadi. Uning konsepsiyasida "Aniqlanish" tushunchasi "O'zini namoyon etish" tushunchasi yaqin atama sifatida e'tirof etiladi. P.G.SHedrovskiy "Aniqlanish" insonning o'zini o'zi o'z individual tarixini yaratish qobiliyati sifatida, o'zligini aniqlay olishida ko'radi. E.A.Klimov kasbiy anglashni batafsil tahlil etib, uni "psixik rivojlanishining, nimadir foydali ishni qiluvchilar" professionallar hamjamiyatining to'laqonli ishtirokchisi sifatida o'zini shakllantirishning muhim ko'rinishidir. Kasbiy anglash bo'yicha ye.A.Klimovning fikri qadrlil hisoblanadi. Uning fikricha, oson va qisqa muddatli hisoblangan kasb tanlovi aslida "Kelgusi xayot" formulasi asosida amalga oshiriladi.

Shaxsning mutaxassis sifatida shakllanish jarayoni xususida mualliflik qarashlari keltirilgan. Ilgari ishlab chiqilgan shaxsning mutaxassis sifatida shakllanishi yosh xususiyati va ish stajiga bog'liq degan qarashlardan farqli ravishda muallif tomonidan shaxsning kasbiy mahorati bu parametrlarning funksiyasi hisoblanmasligi, aksincha individning kasbiy shakllanishining qaysi bosqichida ekanligiga qarab aniqlanishini ko'rsatib bergan. Kasbiy faoliyatni turli darajada o'zlashtirgan mutaxassislar haqidagi tasavvurlar, qolaversa, kasbiy shakllanish mezonlarining tavsifi keltirib o'tilgan.

Malakali kadrlar tayyorlash tizimini o'zluksiz ravishda rivojlantirish ehtiyoji va turli ishlab chiqarish sohalarida ko'p yillik ish staji bilan faoliyat yuritayotgan shaxsning o'z imkoniyatlarini to'liq amalga oshirmasligi shaxsni har tomonlama kasbiy faoliyatda o'zini namoyon qilishi muammosini yo'zaga keltirdi. Bu muammolarni hal qilmasdan turib kelgusi

ILM FAN YANGILIKLARI KONFERENSIYASI

30-MAY

ANDIJON, 2024

kasbiy faoliyatdagi muvaffaqiyatli sifatli ta'limini va rejalashtirishni amalga oshirish mumkin emas.

Bu muammoning amaliy ahamiyati uni turli fan doiralari qatorida psixologiya doirasida ham o'rganishni muhimligini ko'rsatib berdi. Kasbiy shakllanish jarayonini o'rganishdagi qiyinchiliklar qobiliyatlar va kasbiy qobiliyatlarning ishni bajarishning muayyan bir usuliga asoslangan normativ faoliyatga yo'naltirilganligidir. SHuning uchun ham kasbiy etuklik darajasi ajratib ko'rsatilmaydi, balki faqatgina yosh xususiyati va mutaxassis sifatida yuritilayotgan vaqt inobatga olinadi.

Shaxsning kasbiy shakllanishi masalasi ko'pgina mualliflar tomonidan tadqiqqilingan. Bu inson taraqqiyotida tez-tez uchraydigan jarayondir. Ko'pincha mutaxassis shaxsining to'la tahlil qilish tushib qoladi, shaxsning kasbiy shakllanish bosqichi esa hayot yo'li bosqichi bilan muvofiq tarzda ko'rib chiqiladi. Shuning uchun vaqt doirasida qat'iy chegaralanib qoladi.

Ijtimoiy sohalarida faoliyat yurituvchi shaxsning kasbiy shakllanishini o'rganishda insonning imkoniyatlarini to'liq ochib beruvchi sub'ekt va ijtimoiy muhit orasidagi turli ijtimoiy aloqalar tipiga ahamiyat berish muhimdir. Har bir ijtimoiy aloqalarning yana odamovilik va muloqotchanlik kabi kichik tiplarga bo'linishi biz uchun muhim ahamiyatga egadir. Birinchi tipda sub'ekt o'zini "topgan", o'zida va faoliyatida o'zini o'zgartirishni hojlamasligi bilan xarakterlanadi. Ikkinchi tip esa sub'ektning o'zini-o'zi "qidirishi" bilan tavsiflanadi. Bu o'tish, oraliq holat hisoblanadi. Individ (yoki jamiyat) bir shaklni tark etib jamiyatning boshqa yuqori darajasiga erishadi.

Foydalanilgan aadabiyotlar

1. S.X.Jalilova, F.I.Xaydarov, N.I.Xalilova Kasb psixologiyasi Toshkent, Fan va texnologiyalar 2010 yil
2. Klimov Ye. A. Obraz mira v raznotipnyx professiyax. MGU, Akademiya 1995.
3. Rean A.A., Kolominskiy Ya.L. Sotsial'naya pedagogicheskaya psihologiya SPb, Piter 1999.
4. Sheynis M.Yu. Rabochaya kniga psihologa organizatsii. – Samara, Gumanitarniy nauk 2001.